

Yo vusuludzwa,
i tevhedza CAPS

Gireidi ya

2

Zwikili zwa Vhutshilo
nga Tshivenda

Bugu ya 1 – Themo 1 & 2

ISBN 978-1-4315-0261-5

Workbooks available in this series:

- Grade R
(in all official Languages);
- Literacy/Home Language Grades 1 to 6
(in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 1 to 3
(in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 4 to 9
(in Afrikaans and English);
- Life Skills Grades 1 to 3
(in all 11 official Languages); and
- Grades 1 to 6 English First Additional
Language.

LIFESKILLS IN TSHIVENDA
GRADE 2 – BOOK 1
TERMS 1&2

ISBN 978-1-4315-0261-5

15th Edition

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

Dzina:

Kilasi:

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Zwi re ngomu

Themo ya 1

Siaṭari

- 1 Ri ṭoda zwiḽiwa zwi re na mutakalo uri ri kone u tshila2
- 2 Maḽi a ri nea vhutshilo.....4
- 3 Ri vhulunga maḽi6
- 4 Mufhe wo kunaho u ri fha mafuḽufuḽu8
- 5 Nḽe na vhaḽwe.....10
- 6 Vhathu vhane ra tshila navho ..12
- 7 U shengedzana ho fa.....14
- 8 Muḽwe na muḽwe ndi wa tshipentshela.....16
- 9 Vhuḽipfi hashu18
- 10 Vhathu vha re na vuholefhaḽi.....20
- 11 Nwana muḽwe na muḽwe ndi wa tshipentsela.....22
- 12 Muhali wanga24
- 13 Khunakiso ya maḽi26
- 14 Kutshilele ku re na mutakalo ngomu.....28
- 15 Zwiḽiwa zwi no sina na zwi sa sini30
- 16 Holodei dza vhurereli na dziḽwevho dza tshipentshela ...32

Themo ya 2

Siaṭari

- 17 Khalaḽwaha34
- 18 Khalaḽwaha nḽa36
- 19 Khalaḽwaha38
- 20 U ambarela mutsho40
- 21 Zwifhinga zwi a amba42
- 22 U ṭavha ṇawa.....44
- 23 Zwipuka: Zwifuwo zwa bulasini.....46
- 24 Bulasini48
- 25 Zwipuka zwa ḽaka50
- 26 U dzumbama ha phukha.....52
- 27 Zwipuka zwa maḽini54
- 28 Zwivhumbwa zwa lwanzheni....55
- 29 Zwipuka zwa lwanzheni56
- 30 Zwipuka zwi no tshimbila na miḽi yazwo.....58
- 31 Zwipuka zwi no ḽifhaṭela vhukhudo60
- 32 Dikishinari yanga62

Vho Angie Motshekga
Minista wa Muhasho wa
Pfunzo ya Muteo

Vho Dr Reginah Mhaule
Muthusaminista wa Pfunzo
ya Muteo

Bugu idzi dzo ḽwaleḽwa vhana vha Afrika Tshipembe, mushumo wa hone wo rangiwa phanda nga Minista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Angie Motshekga na Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Dr Reginah Mhaule.

Bugu dza mishumo dza Rainbow ndi tshipiḽa tsha zwe Muhasho wa Pfunzo ya Muteo wa ita zwa u khwi ḽisa vhukoni ha vhagudi vha Afrika Tshipembe vha gireidi dza rathi dza u ranga. Sa tshiḽwe tsha zwithu zwihulwane zwa Pulanetshumisi ya Muvhuso, thandela iyi yo konadzea nge ya lambedzwa lu sa vhudziswi nga Muhasho wa Gwama ḽa Lushaka.

Hezwi zwo ita uri Muhasho u kone u bveledza bugu idzi, dzi kha nyambo dzoṭhe dza tshiofisi, dzi tshi waniwa mahala.

Ri na fulufhelo ḽa uri bugu idzi dzi ḽo thusa vhadededzi (vhagudisi) mushumoni wavho wa u funza wa ḽuvha ḽiḽwe na ḽiḽwe khathihi na u vha na vhuṭanzi uri vha khunyeledze kharikhulaḽamu yoṭhe. Ro ita nga vhuronwane uri ri sumbedze ḽḽila vhadededzi kha nyito nge ra shumisa aikhoni dzi no sumbedza uri mugudi u tea u ita zwifhio.

Ri na fulufhelo ḽi no bva ḽi mbiluni uri vhana vha ḽo ḽiphi ḽa nga u shumisa bugu idzi zwenezwi vha tshi khou aluwa na u guda, khathihi na uri na vhonevho, sa mudededzi, vha ḽo ḽiphi ḽa na vhana avha.

Ri ri kha vhone na vhagudi vhavho, ngavhe zwi tshi vha nakela musi vha tshi shumisa bugu idzi. Zwi pfumbe.

Gireidi ya

2

Zwikili zwa Vhutshilo
nga TSHIVENDA
Bugu ya I

Bugu iyi ndi ya:

Ri toda zwiliwa zwi re na mutakalo uri ri kone u tshila

Kha ri vhale

Mivhili yashu i toda zwiliwa zwi re na mutakalo u itela uri ri kone u aluwa. Ri tea u la zwiliwa zwi no bva kha zwigwada zwothe zwa zwiliwa duvha linwe na linwe. Ri tea u la zwiliwa zwi re na mutakalo u itela uri ri vhe na mafufufu a u ita zwothe zwine ra tea u ita. Arali ri sa li zwiliwa zwi re na mutakalo, ri do lwala.

Zwigwada zwiṱanu zwa zwiliwa

Thoro na
zwibveledzwa
zwa thoro

Miroho na mitshelo

Vhaṱwe vhathu
vha la miroho fhedzi.
Zwi amba uri a vha li
nama na luthihi. Vha la
zwi no wela fhasi ha
zwiṱa zwigwada
zwiṱwe zwiṱa (4)
zwa zwiliwa.

Nama,
khovhe,
ya zwamabesu,
thebvu na nawa

Mapfura na oli (ole)

Zwibveledzwa
zwa mafhi

Duvha:

Kha ri ite nyito

Ambani na khonani yaṅu uri ndi zwifhio
kha zwiliwa izwi zwi re na mutakalo
ngomu. Zwi tangedzeleni.

Kha ri riwale

Ḑiiteni u nga ni khou ya
mavhengeleni na mme
aṅu ni tshi yo renga
zwiliwa zwa tshilalelo.
Ḑwalani mutevhe
wa zwiliwa zwi re na
mutakalo zwine vha
haṅu vha ḑo ḑa.

MUTEVHE WA ZWIRENGWA

2

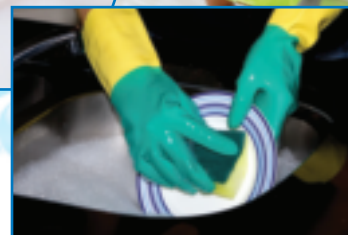
Maḍi a ri nea vhutshilo

Themo ya 1 – Vhege ya 1 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri ambe

Ndi nga mini ri tshi lila maḍi?
Vhathu, zwimela na zwipuka vha
toḍa maḍi uri vha kone u tshila.
Maḍi a tshimbidza zwiliwa zwine ra
la kha zwipida zwo f'hambananaho
zwa mivhili yashu. A dovha a
thusa kha uri mivhili yashu i bwise
malatwa.

Kha ri ite nyito

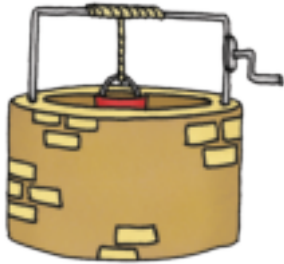
Ri shumisa maḍi ḍuvha linwe na linwe midini yashu. Vhudzani
khonani yaṅu nga zwithu zwot'he zwine zwa ni ḍela muhumbuloni
zwine maḍi a shuma khazwo. Ni kone u ola zwifanyiso 4 zwi no
sumbedza uri ri shumisa maḍi nga ndilade. Nwalani maipf'i nga
nt'ha ha tshifanyiso tshinwe na tshinwe a no talutshedza uri
tshifanyiso itsho tshi amba nga mini.

Kha ri n̄wale

Maḍi ri a wana ngafhi? Talani mutalo ni tshi tuma ipfi l̄inwe na l̄inwe na tshifanyiso tshone.

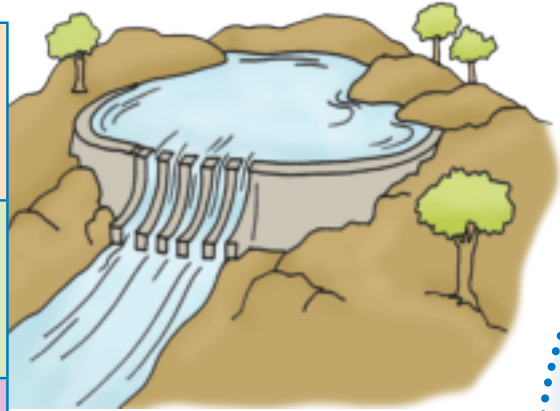
tshisimani

tshipelupelu

mulamboni

damuni

gwedzhoni
(bidzini)

Bvelani n̄nda

Musi ni sa athu u ya n̄nda u ya u ita n̄dowendowe, thomani ni onyolowe sa tshimange. Hezwi zwi ḍo ni thusa uri muvhili u si konḍe u t̄haramuwa. Ni dovhe ni onyolowe hafhu musu no no fhedza n̄dowendowe u itela u ḍiged̄a na u femuluwa. Hezwi zwi ḍo ni thusa uri misipha i si vhavhe nga murahu.

- Thamuwani sa tshidula. Itani miungo ya zwidula.
- Posanani bola kana tshisagana tsha n̄awa. I gavheni.
- Ni kone u posa bola kana tshisagana tsha n̄awa muyani ni gavhe.
- Tengenadzani tshisagana tsha n̄awa kha t̄thoho ni ite mbambe ya u hwenya ni na khonani yaḅu. Wanani uri ni nga kona u tengenedza tshisagana tsha n̄awa tshifhinga tshingafhani.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

Ri vhulunga maḍi

Kha ri ambe

Maḍi ndi tshithu tshihulwane, ri songo a tambisa.
Ambani na khonani dzaṅu nga ṅila dzo
f'hambananaho dzine ra nga vhulunga maḍi ngadzo.

Kha ri ṅwale

Zwikhalani zwi re af'ho f'hasi ṅwalani
mihumbulo mivhili ya u vhulunga maḍi.

1.

2.

Kha ri ite nyito

Shumisani khirayoni dzaṅu
kha u ita phosiṭara ya
makolokolo i no amba nga u
vhulunga maḍi. Phosiṭara
yaṅu i tea u tuṭuwedza
vharwe uri vha vhulunge
maḍi. Musi no no ita
phosiṭara yaṅu, i sumbedzeni
khonani dzaṅu.

Bvelani nnda

Kha ri tambe mutambo wa "Ndi tshifhingaḁe,
Vho Phele?"

Muṇiwe wa vhoiwe u ḁo vha phele.

Sielisanani u vhudzisa uri Ndi tshifhingaḁe,
Vho Phele?

Tshifhinga tshothe musi no no vhudzisa,
Vho Phele vha ambe tshifhinga.

Fhedziha, arali Vho Phele vha ri "ndi tshiswitulo!"
vha ḁo mbo ḁi ni pandamedza. Ni tea uri ni
shavhe vha sa a thu ni fara.

Wanani hupu ya u tamba ngayo.

Inwi na khonani yaṇu ni fanela u sielisana u
pfuka hupu iyi, ni thoma nga u pfuka ni tshi
tou tshimbila ha ḁa u pfuka ni tshi tshimbila
nga zwanda.

Farani hupu yo tou ima ngeno khonani yaṇu
a tshi khou sera vhukati hayo. Sielisani u
tamba ngaurali.

Tsha u fhedza,
ni kha zwigwada
zwa vhanavhana,
itani ndowendowe ya
mutshino wa sialala
wa Afrika Tshipembe
ni u tanele
vhanwe.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

4

Mufhe wo kunaho u ri fha mafulufulu

Kha ri vhale

Mufhe une ra fema u na okisidzheni. Hezwi zwi thusa mivhili yashu uri i shumise zwiliwa zwe ra la. Zwa ita uri ri wane mafulufulu kana maanda a u tshila. Musi ri tshi fema mufhe wo tshikaf hadzwaho, mivhili yashu a i koni u shuma zwavhudi.

Kha ri riwale

Dzulani na khonani yaṅu. Vhuvhili haṅu, fhedzisani mafhungo a re afho fhasi:

Ndi tea u wana mufhe wo kunaho ngauri

Musi mufhe u na tshika

Mufhe u vha na tshika musi

Zwine ra nga ita u itela uri mufhe u dzule wo kuna:

1. _____
2. _____

Kha ri vhale

Vhathu vha tṱoda masana u itela uri vha dzule vhe na mutakalo wavhudi. Masana a thusa mivhili yashu kha u sika Vithamini D. Ri a i shumisa kha u fhaṱa marambo o khwaṱhaho.

Masana a kalula a a dina. Ri nga swa lu no vhavha. Ni tea u shumisa zwiḽolo zwa philamasana na u ambara muṱadzi u itela u tsireledza lukanda kha vhuhali ha ḽuvha.

Kha ri ṱwale

Dadzani zwikhala zwi tevhelaho:

Ndi nga ḽitsireledza kha u kalula ha masana arali nda nga:

1. _____
2. _____
3. _____

Kha ri imbe

Imbani luimbo ulu
ni vhandele zwanda
mudivhitho walwo.

Ni tea u shumisa zwiḽolo
zwa philamasana na u
ambara muṱadzi u itela
u tsireledza lukanda kha
vhuhali ha ḽuvha.

Tsingandedede, honyana
Ri ya murohoni, honyana
Masana a a ḽifha, honyana
Tsingandedede, honyana
Ri ya mugeroni honyana
Kuḽ uvha kwo bva, honyana
Tsingandedede, honyana
Ri ya khunini, honyana
Ri ḽ o tṱ avhela ḽ uvha, honyana

5

Nne na vhanwe

Themo ya 1 – Vhege ya 3 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri ambe

Rothe ri na khonani dza mbiluni. Ni zwi divha hani uri muthu ndi khonani yaṅu ya mbiluni?

Kha ri ṛwale

Kha tshikhala tshi re afho f'hasi, ṛwalani zwithu zwi no ita uri muthu a vhe khonani ya mbiluni.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

Kha ri ṛwale

Elekanyani nga mbudziso idzi ni kone u ṛwala phindulo dzaṅu.

Ni na khonani nngana?

Khonani yaṅu ya mbiluni u pfi nnyi?

Ni na tshif'hinga tshingaf'hani ni dzikhonani?

Ndi zwif'hio zwa tshipentshela zwine khonani yaṅu a vha nazwo?

Kha ri ambe

Dzulani na khonani yānu ni ambe nga zwitatamennde hezwi. Dzhenisani thiki (✓) afho tshibogisini arali zwi zwone, na tshifhambano (✗) arali zwi si zwone.

Mutevhemu^utolavhukonani

	Dzhenisani ✓ kana ✗
Khonani yanga i a mmbavhalela.	
Khonani yanga i a nthusa.	
Ndi kovhekana zwithu na khonani yanga.	
Khonani yanga ha lwi na nne.	

Kha ri ite nyito

Elekanyani nga tshithu tshine na nga ita u itela uri khonani yānu a pfe e wa tshipentshela. Ni kone u ola tshifanyiso tsha hone kha fureme. Ni elelelwe u khavhisa fureme ya tshifanyiso. Musi no no fhedza, ambani nga mivhala yo dzikaho na i rindidzaho ye na i shumisa tshifanyisoni tshanu.

Kha ri n'wale

Nwalani mafhungo mavhili nga tshifanyiso tshanu.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

6

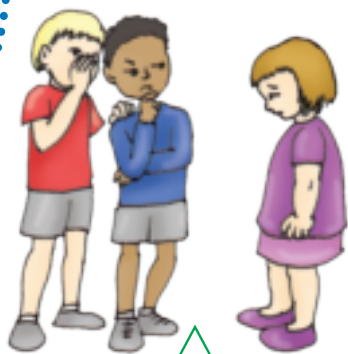
Vhathu vhane ra tshila navho

Themo ya 1 – Vhege ya 3 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso. Elekanyani nga zwine khonani mbuya dza ita, ni ambe ngazwo ni kha tshigwada tsha vhoiwe. Zwino elekanyani nga zwine khonani mmbi dza ita. Dzhenisani thiki kha tshifanyiso tshirwe na tshirwe tshi no sumbedza khonani mbuya, na tshifhambano kha zwi re na khonani mmbi. (✓) (✗)

Kha ri vhale

Vhalani fhungo lijwe na lijwe ni kone u khalara
tshifhatuwo tsha Ee kana tsha Hai. 😊 😞

Ndi khonani mbuya.		
Ndi a vhavhalela khonani dzanga. 		
Ndi fara vhane nda dzhena navho kilasini zwavhudi.		
Vhane nda dzhena navho vha a mpfara zwavhudi.		
Ndi na vhuhwavho kha vhane nda tshila navho. 		

Bvelani nnga

Kha ri tambe "Nkandeni murunzi".

Inwi na khonani dzanu lingedzani u kandana mirunzi.
Sielisanani ni vhone uri ndi mirunzi mingana ine na
nga i kanda. Ni songo ima f'hetu huthihi u itela uri
khonani yanu a si kone u ni kanda murunzi.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

7

U shengedzana ho fa

Kha ri n'wale

Lavhelesani tshin'we na tshin'we tsha izwi zwifanyiso.

Ni nga ita mini arali ho vha hu inwi ane a khou shengedzwa? Tsini na tshifanyiso tshin'we na tshin'we, nwalani f'hungo lithihi li no amba uri ri tea u fara vha'we vhathu nga ndilade.

Kha ri ite nyito

Itani litambwa ni na khonani
yanu la musi muniwe riwana
a tshi shengedza muniwe.
Ni kone u amba uri ni nga
thivhela hani u shengedzana.

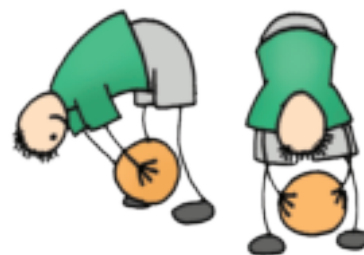

Bvelani nnga

Dikhethekanyeni ni bve zwigwada zwa vhathu 5.

Imani nga muduba ni nekane bola kha muduba wonoyu.
Wanani uri ndi tshigwada tshifhio tshi no t_xavhanya u
pfukisa bola. Musi no no fhedza, lingedzani u pfukiselana
bola nga ngila dzo f_xhambananaho:

- Nekedzani ane na dzhena nae bola a re murahu
hanu nga u i serisa milenzheni yanu.
- Nekedzani ane na dzhena nae bola a re murahu
hanu nga u i pfukisa nt_xha ha t_xhoho.
- Nekedzani ane na dzhena nae bola a re murahu
hanu kha tsha monde.
- Nekedzani ane na dzhena nae bola a re
murahu hanu kha tsha u la.
- Zwino poselanani bola ni vhone uri ni nga i
gavha lungana.

8

Muṁwe na muṁwe ndi wa tshipentshela

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso ni bule uri avha vhana vha fana nga mini.
Ni bule na uri vha fhambana nga mini.

Themo ya 1 – Vhege ya 4 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri vhale

Itani nyito i no khou tevhela ni kha tshigwada. Lavhelesani vhana vhothe vha re kilasini yaṅu. Zwino vhalani zwitatamennde zwi tevhelaho. Arali tshitatamennde tshi tshone, dzhenisani thiki (✓) tshibogisini tshi re kha tsha u la, arali tshitatamennde tshi si tshone, dzhenisani tshifhambano (✗).

	Dzhenisani ✓ kana ✗
Vhatukana na vhasidzana vha a fana?	
Vhana vhothe vha na mavhudzi a muvhala muthihi?	
Vhana vhothe vha na maṱo a muvhala muthihi?	
Vhana vhothe vha na zwanda zwa saizi nthihi?	
Vhana vhothe vhane na dzhena navho vha a lingana nga vhulapfu?	

Kha ri ambe

Ni a kona u zwi vhona uri rothe ro fhambana?
Ni a kona u zwi vhona uri ri a dovha ra fana rothe.

Kha ri ṛwale

Dioleni tshifanyiso. Ni shumise lipusitiki kha u ita khandiso ya minwe yaṅu ni nothe tsini na tshifanyiso tshaṅu.

No vha ni tshi zwi divha uri a hu na muṛwe muthu lifhasini lothe a re na khandiso ya minwe i no fana na yaṅu?
Ni wa tshipentshela nga maṅḁa, ndi inwi ni nothe shangoni!

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

Vhudipfi hashu

Kha ri ambe

Ambani nga tshanu uri ni di pfa hani musi tshithu tshavhudi tshi tshi bvelela kha inwi. Zwino ambani nga tshanu uri ni dipfa hani musi tshithu tshi si tshavhudi tshi tshi bvelela kha inwi. Hezwi zwi pfi ndi vhudipfi. Nwalani uri avha vha dipfa hani.

Kha ri riwale

Nwalani phindulo dza mbudiso dzi re afho fhasi.

Ni takadzwa nga mini?

Ni tungufhadzwa nga mini?

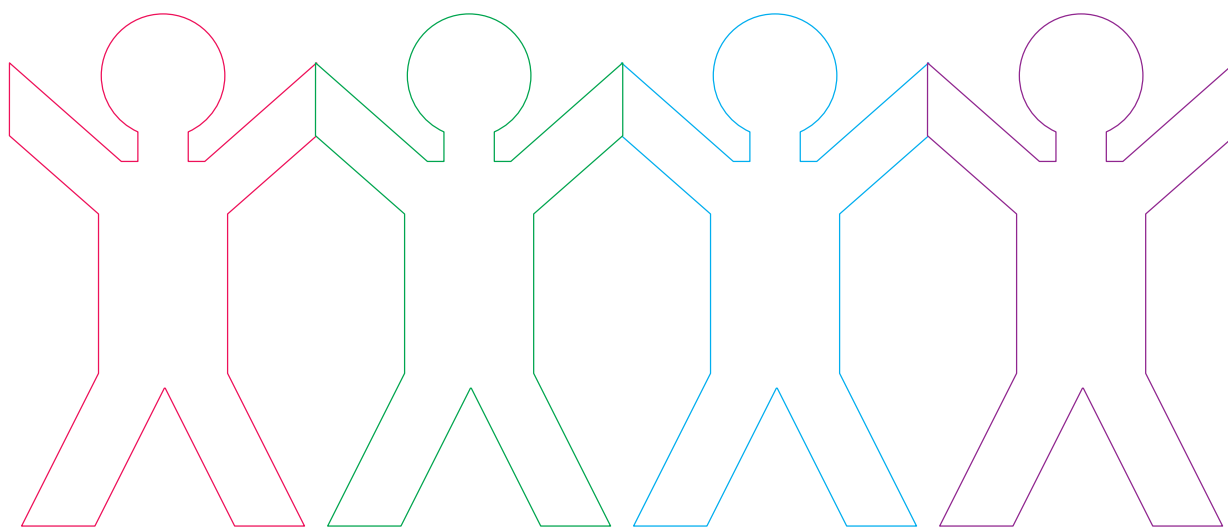
Ni shushedzwa nga mini?

Ni nyanyulwa nga mini?

Kha ri ite nyito

Olani na u khalara tshaini iyi ya vhukonani. Lingedzani uri mipopi i si fane, u itela u sumbedza uri rothe ro fhambana nahone ri rine vhane. Musi no no ita izwi ni nga gera tshaini ya vhukonani i re kha siatari la zwigeriwa li re vhukati ha bugu iyi. Itani uri mipopi i fhambane u itela u ri humbudza uri rothe ri vha tshipentshela.

Bvelani nnda

Kukumusani muvhili wanu nga hune na nga kona.
No no ralo ni lingedze u u tukufhadza.
Zwino lingedzani u dilapfisa.
Fhedzisani nga u lingedza u dipfufhifhadza tshothe.

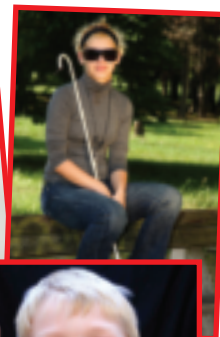
Vhathu vha re na vuholefhal

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso izwi.

- Ndi tshaka dzifhio dza vuholefhal dzine na kona u dzi vhona?
- Muñwe na muñwe wa avha vhana u shumisa mini kha u dithusa (difarisa)?
- Ndi thaidzo dzifhio dzine na vhona u nga avha vhana vha nadzo vhutshiloni ha duvha liñwe na liñwe?
- Ambani ngauri ri nga vha thusa nga ndilade.

Kha ri ñwale

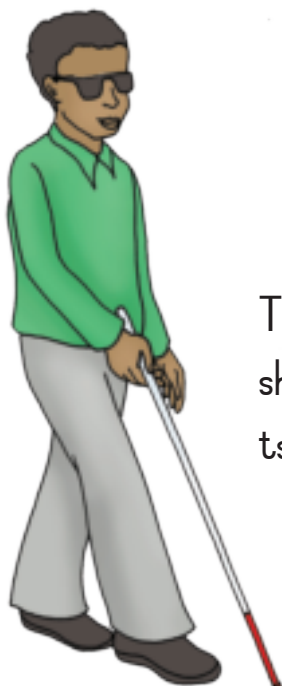
Lavhelesani zwifanyiso zwi re afho fhasi. Fhedzisani mafhungo.

Rosemary ha koni u tshimbila.

U shumisa _____
kha u ditshimbidza.

garikitshidulo

Thabo o pofula nahone u
shumisa _____ a
tshi tshimbila.

mmbwanyendedzi

tshithusaupfa

Sam o dzinga n̄devhe.

U shumisa _____

uri tshi mu thuse u pfa.

luambo lwa tswayo

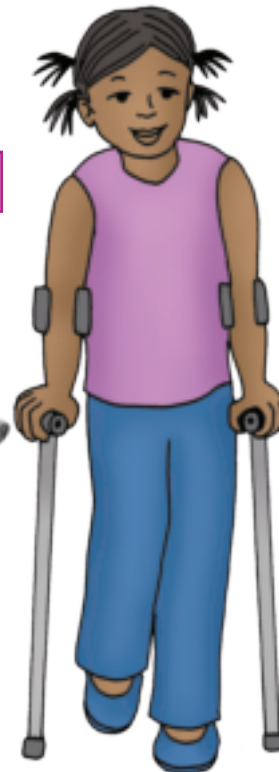

Jabu ha koni u amba.

U shumisa _____ a
tshi dāvhidzana na vhañwe.

magodobbo (thonga)

Muano u shumisa _____
a tshi tshimbila.

Kha ri ite nyito

Shumisani vumba kana vumba
la u tambisa kha u vhumba vasi
kana khaphu.

Nwana muñwe na muñwe ndi wa tshipentsela

Kha ri ambe

Avha vhana vho fhambana na inwi nga mini?
Ni fana navho nga mini?

Kha ri vhale

Vhana lifhasini lothe vha na holodei dza tshipentshela.

Rothe ri pfana na u tamba na u imba.

Rothe ri toda zwiliwa.

Rothe ri tea u dzhena tshikolo.

Anali ri tshi lwala, rothe ri toda dokotela.

Rothe ri tea u vha na vhudele ra kuna.

A ro ngo tea u ya u folela mishumo.

Rothe ri vhana.

Kha ri n̄wale

Vhudzisani khonani dzaṅu 3 mbudziso idzi. N̄walani phindulo dzadzo zwikhalani zwi re afho fhasi.

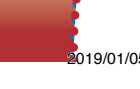
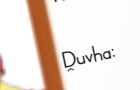
N̄walani madzina a khonani yaṅu			
Vhurereli haṅu ndi hufhio?			
Ni pembelela zwifhio zwa tshipentshela?			
Ni la zwiliwa zwifhio?			
Ni ambara zwiambaroḁe zwa tshipentshela?			
Ni pembela na vhonny?			

Kha ri ite nyito

Lavhelesani tshifanyiso.

Ndi mepe wa lifhasi lashu. Ni a kona u zwi vhona uri lifhasi lashu li na mavu na madanzhe. Khaḁarani madanzhe nga muvhala wa lutombo. Khaḁarani shango nga muvhala wa buraweni. Olani khovhe dzi si gathi dzi lwanzheni.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

Muhali wanga

Kha ri ambe

Ambani ngauri hu na vhana vha re vhaholef'hali naa tshikoloni tshanu.

Tshikolo tshi nga ita mini kha u vha thusa musi vhe tshikoloni? Vhaholef'hali vha nga vha ngwen̄a (dzitshampiyoni)?

Kha ri vhale

Vhan̄we vhahali ndi vhaholef'hali. Ri a vha tama ra vha edzisa. Afrika Tshipembe hu na ngwen̄a nnzhi dza mitambo dzine dza vha vhaholef'hali. Ni nga kona u elekanya uri ndi vho nnyi?

Natalie Du Toit o lozwa tshipida tsha mulenzhe wa monde u bva kha tshinungo musi wa khombo ya thuthuthu. U tshimbila nga mulezhe wa mafanedza f'hedzi a tshi bambela u veka nga mulenzhe muthihi.

Kha ri ambe

Ambani nga vhaholef'hali vha no ita zwithu zwi no mangadza. Elekanyani nga:

- Vhathu vho populaho vhane vha lidza zwilidzo. Hu na ane na mu divha?
- Vhathu vha sa koni u pfa vhane vha riwala nyimbo. Hu na ane a nga vha tsumbo?

Kha ri n̄wale

Zwikhalani zwi re afho fhasi, n̄walani zwidombedzwa
zwa muhali wanu kana muthu ane na mu edzisa.

Muhali wanga kana muthu ane nda mu edzisa ndi:

Olani tshifanyiso tsha muthu a re muhali kana ane na tama u mu edzisa. N̄walani maipfi tsini na tshifanyiso tshine tsha talutshedza uyo muthu nga ndila ya khwinesa. Tsumbo: u takalela vhathu, u a thusa, ha na nyofho, u na lufuno.

Ni nga vha muhali nga ndilade? Rerani na khonani yanu nga mihumbulo ine na vha nayo. Zwino n̄walani tshitori tshine khatsho inwi na vha muhali. Fhedzisani mafhungo afho fhasi:

Linwe duvha ndo

Nda mbo di humbula u

Nda

Ndi zwone zwo nnyitaho muhali zwenezwo.

Khunakiso ya maḍi

Themo ya 1 – Vhege ya 7 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri vhale

Lavhelesani ngilasi ya maḍi.

Ni a kona u vhona zwi re ngomu ha maḍi? Hai, a ni koni. Hone no vha ni tshi zwi divha uri tshinwe tshifhinga maḍi a a vha na zwitzhili (zwitshili)? Zwitzhili zwa hone ndi zwitukutuku lune zwi si kone u vhoniwa nga maḱo a nama. Arali na nga nwa maḍi ni songo thoma na vhulaha zwitzhili ni nga lwala vhukuma. Ri tea u dzulela u vha na vhuḱanzi uri maḍi ane ra nwa a si a muhulu nahone o kuna.

Kha ri ambe

Ambani uri hu nga bvelela mini arali ri tshi nga nwa maḍi a re na tshika (a muhulu). Zwino lavhelesani zwifanyiso zwi re afho fhasi.

Posani philisi dza klorini ngomu maḍini.

Vhilisani maḍi minete 5.

Shelani khemikhaḽa.

Filitharani maḍi.

Kha ri ambe

Ndi maḁi afhio ane na vhona e one a no nwea?

Maḁi a mulamboni (muhulu)

Maḁi o tou gwiwaho

Maḁi a bommbini

Maḁi a mabodeloni

Maḁi a lwanzhe

Maḁi o vhliswaho nga gedela

Kha ri ite nyito

Shumani ni kha zwigwada ni ite filithara ya maḁi ya u kunakisa maḁi. Thetshelesani nga vhuronwane musi mudededzi wanu vha tshi ni talutshedza uri ni tea u ita mini.

Ni ḁo tea u vha na zwi tevhelelaho:

Bodelo la 2 litha la pulasitiki

Maḁi a re na matope

Mutavha musekene

Thongwana/giravhulu

Tshigero

Madzudzu (kothoniwulu)

Kha ri nwale

Nomborani maga a u ita filithara ya maḁi a tshi tevhekana nga ngona.

	Shelani mutavha musekene nga nthha ha dzudzu.
	Ganamisani bodelo.
	Shelani mutavha mudenya.
	Gerani bodelo tshirahoni nga vhuronwane.
	Shelani maḁi a re na khungumutavha ngomu.
	Posani thongwana kana giravhulu ngomu bodeloni.

Mugudisi:

Tsaino:

Duvha:

14

Themo ya 1 – Vhege ya 7 – Bammbiri la u shumela la

Kutshilele ku re na mutakalo ngomu

Kha ri vhale

Vhalani nga iṛwe na iṛwe ya ṅdowelo dzi tevhelaho mbuya na mmbi. Arali i ṅdowelo mbuya ni ite thiki (✓), arali i ṅdowelo mmbi ni ite tshifhambano (✗).

Ṅdowelo Mudededzi u tea u thusa vhana vha tshi vhala.	Mbuya ✓	Mmbi ✗
Ndi la zwiliwa zwi re na mutakalo ngomu.		
Ndi laṭa malakati nga fasitere la golo kana thekhisi.		
Ndi ṭamba mavhudzi tshifhinga tshothe.		
Ndi la malegere manzhi.		
Nala dzanga na ṅdevhe dzi dzula dzo kuna		
Ndi ṭamba maṅo luthihi nga ṛwedzi.		
Ndi a dobela malakati nda a posa binini.		
Ndi a ṭamba zwanda musi ndi tshi bva bungani.		
Musi ndi tshi hotola kana u atsamula, ndi vhea tshanda kha mulomo.		
Ndi ita nyonyoloso tshifhinga tshothe.		
Ndi ṭwa ndo shuvhama phanda ha TV tshifhinga tshilapfu.		
Ndi dzula tsini na vhathu vhahulwane vha no daha.		

Itani phositara nga ndowelo mmbi kana mbuya.

Kha ri ite nyito

Kha ri n'wale

Lingani phositara yangu. Vhalani tshitatamennde tshinwe na tshinwe, ni kone u dzhenisa tshifhatuwotshinwenweli arali tshitatamennde tshi tshone, na tshifhatuwotshisunywi arali tshitatamennde tshi si tshone.

	Ee 	Hai
Phositara yanga i na makolokolo nahone yo kuna.		
Ndi a takalela u ita phositara.		
Zwo nkondela u ita phositara yanga.		

Bvelani nnga

- Ni nga kona u fhufha u swika ngafhi? Shumisani vhutambo vhuraru. Vhu fhufheni. Vhu sendedzeleni phanda na phanda vhu tshi siana ni vhone uri ni nga fhufha u swika ngafhi.
- Zwino, humbelani khonani dzanu mbili uri vha dzungudze thambo uri ni i fhufhe.
- Sielisanani u fhufha.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

15

Themo ya 1 – Vhege ya 8 – Bammbiri la u shumela la

Zwiliwa zwi no sina na zwi sa sini

Kha ri ambe

Ambani nga zwiliwa zwine zwa
tea u rothodza uri zwi sa sine.
Bulani uri ndi zwiliwa zwifhio zwine
zwi sa tsoe u rothodza, zwine
zwa nga dzula khabodoni. Gerani
zwifanyiso zwi re kha siatari la
zwigeriwa ni zwi nambatedze kha
firidzhi kana kha khabodo.

30

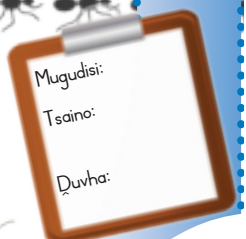
Duvha:

Kha ri ambe

Ambani nga ngila dzine ra nga tsireledza zwiliwa
ngadzo kha zwikhokhonono zwi no nga thunzi
na vhusunzi.

Mugudisi:

Tsaino:

Duvha:

Holodei dza vhurereli na dziṱwevho dza tshipentshela

Kha ri vhale

Vhathu ḽifhasini ḽoṱhe vha a pembelela holodei dza tshipentshela. Ni ḽo pembelela holodei dziḽhio?

Nga Khirismusi ri f'hiwa zwif'hiwa zwinzhi. Khonani dzashu na mashaka ashu ri a vha f'havho zwif'hiwa. Ri na muri wa Khirisimusi ngomu ṇḽuni. Ri vhea zwif'hiwa f'hasi ha uyu muri. Ri a u ṱama ra ṱoma ṇaledzi ṱhodzini yawo. Nga Khirisimusi ri ḽa zwiliwa zwinzhi zwa u ḽif'ha.

Ri tou ri Diwali i swika lini. Ndi tshone tshif'hinga tshine ra f'hiwa maḽegere manzhi na zwif'hiwa zwinzhizwinzhi. Ri paka maḽegere a sa ḽif'hi zwone na khekke mabogisini ra zwi f'ha vhathu vhane vha ḽa u ri dalela. Ri funga mbone (malammba) ṱhukhu ra dzi vhea u mona na ṇḽu. Ri ṱama muḽi washu ra thuthubisa khirikhethe.

Ri tou ri Hannukah i swika lini wee.
Ri do la zwiliwa zwinzhizwinzhi zwi
sa difhi zwone. Ri pfana na u la
panekuku na dounati. Na zwifhiwa
ri a zwi funa. Vhazwala vhashu vha
da u dala. Rothe ri a thusa kha
u bika zwiliwa nahone ri a funga
makhandela ngomu nduni.

Hu si kale hu do vha hu Eid (Idi).
Ndi tou tama uri ngavhe ri
tshi fhiwa zwifhiwa. Khonani
dzashu ri do dzi fhavho zwifhiwa.
Ri do la khekhe na malegere
manzhimanzhi. Uri ndi Eid ri zwi
vhona nga tshivhumbeo tsha
nwedzi. Eid i da nga maduvha
(deithi) o fhambanaho riwaha
munwe na munwe.

Kha ri imbe

Imbani luimbo lune na lu divha
lu no yelana na maduvha aya
a tshipentshela.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

Kha ri ambe

Khalañwaha

Lavhelesani zwifanyiso izwi zwa khalañwaha n̄a. Vhudzani khonani yañu uri ni kona u vhona mini kha tshiñwe na tshiñwe. Bulani uri khalañwaha idzi n̄a dzi f'hambana nga mini.

Ndi khalañwaha ifhio ine na i funesa? _____

Ndi nga mini ni tshi funesa khalañwaha iyi? _____

Duvha lañu la mabebo ndi la khalañwaha ifhio? _____

Duvha:

Kha ri imbe

Iwe duvha hayee!
Na masana au.
U vhone tshela u kule wee!
U mudini wau.

I a vhuya mulobilo,
Kolongonya kolongonya!
Nndu khulu dzi na biko,
Kolongonya kolongonya!

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

18

Themo ya 2 – Vhege ya 1 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri ite nyito

Khalañwaha nna

Gerani zwifanyiso zwa khalañwaha kha zwigeriwa zwi re murahu ha bugu. Nambatedzani tshifanyiso tshiriwe na tshiriwe kha dzina la khalañwaha i re yone.

Fulwi

Fulwana

Thangule

vhuria

Khubvumedzi

Tshimedzi

Lara

Lutavula

Thafamuhwe

Lambamai

Shundunthule

tshifhefho

Nyendavhusiku

Phando

Luhuhi

tshilimo

Bvelani nnda

Itani ndowendowe ya zwikili zwanu zwa bola.

Bammbisani bola kha luvhondo.

Matshani no ima fhethu huthihi ni tshi khou bammbisa bola.

Zwino bammbisani bola i tshi mona na dzibikhoni.

Mugudisi:

Tsaino:

Duvha:

Kha ri vhale

Khalañwaha

Tshilimo

Mutsho u na masana nahone hu a dudela na u fhisa.
Maḁuvha ndi malapfu vhusiku ndi vhupfufhi.
Ri dirothodza nga u bammbela kana ra dzula mirunzini.

Tshifhefho

Mutsho u thoma u rothelela.
Maḁari a thoma u nga musuku na u wa mirini.
Zwiṇoni zwi pfulutshela mashangoni a no dudela.

Vhuria

Mutsho u a rothola.
Huñwe fhethu hu wa gambogo kana mahāḁa.
Maḁuvha ndi mapfufhi vhusiku ndi vhulapfu.
Zwiñwe zwipuka zwi eḁela vhuria hoṭhe (zwi a dzumbama).

Luṭavula

Mutsho u a dudela.
Zwimela zwi a thoma hafhu u aluwa miri i tshi
pupumisa maluvha.
Zwiṇoni zwi fhaṭa zwiṭaha na u kudzela makumba.

Kha ri ambe

Zwiliwa zwo fhambananaho zwi mela nga khalañwaha dzo fhambananaho. Lavhelesani zwiliwa izwi zwa tshilimo na vhuria. Vhudzani khonani yanu zwine na nga tama u la musi hu tshi fhisana na musi hu tshi rothola.

Tshilimo

**Zwiliwa zwa
khalañwaha inwe
na inwe**

Vhuria

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

20

Themo ya 2 – Vhege ya 2 – Bammibiri la u shumela la

Kha ri ole

U ambarela mutsho

Olani mutukana na musidzana. Mutukana a ambare zwiambaro zwi no dudela zwa vhuria ngeno musidzana o ambara zwi no rotholela zwa tshilimo.

Mutukana	Musidzana

Bvelani nnda

- Vheani dzihupu fhasi kana ni ole madanga mavuni.
- Musi mudededzi wanu vha tshi ri ni thamuwe, thamutshelani tshidangani nga milenzhe yotlhe.
- Musi mudededzi wanu vha tshi ri ni thamuwe, thamutshelani nnda ha tshidanga nga mulenzhe muthihi.
- Tambani openi.
- Shumisani tshipida tsha tshoko kha u ola madanga na zwickwea fhasi.

40

Duvha:

Kha ri ambe

Vhudzani khonani yaṅu uri ri ambara zwiambaro zwifhio nga khalaṛwaha iṛwe na iṛwe. Ni takalela u ambara zwiamboro zwifhio?

Talani mutalo u tshi bva kha tḥalutshedzo ya zwiambaro zwine ra ambara hu na mutsho wo raliho.

Kha ri ṛwale

U ambarela mutsho

Arali ḍuvha ḽi na vuhali ri fanela u ambara miṇadzi uri ri ḍitsireledze.

Musi hu tshi fhisa ri fanela u ambara zwiambaro zwi no rotholela.

Arali nṇḍa hu tshi khou rothola ri fanela u ambara zwiambaro zwa wuḽu.

Musi mvula i tshi na ri tḍoḍa zwambureni na madzhasi a mvula.

Mugudisi:
Tsaino:
Ḍuvha:

21

Themo ya 2 – Vhege ya 3 – Bammbiri ja u shumela ja

Zwifhinga zwi a amba

Kha ri vhale

Tshimedzi

Nga Tshimedzi miri i tuma lurere.
Shangoni hu vhone zwiṅoni na
notshi na maluvha manzhi
na matari maswa.
Zwiṅoni zwi fhaṭa zwiṭaha
zwa kudzela makumba.
Vhafuwi vha vheula nngu dzavho.

Tshilimo

Tshilimo vhalimi vha fula mitshele.
Vhana vha zwipuka vha
khana vho takala.
Hunzhi shangoni mvula ndi nnzhi,
i na nga mithathabo na phenyo.
Mahatsi, zwiṭaka na maluvha zwi
tou titima na u lapfa zwo lapfa.

Tshifhefho

Zwiñwe zwipuka zwi vhulunga zwiliwa
musi zwi tshi lugisela u
edela vhuria hothe.

Matari mirini a thoma u vha na
muvhala wa tṱaṱa, wa buraweni
na wa tshitopana.

Vhuria

Zwiñwe zwipuka zwi edela vhuria
hothe. Ri ri zwo dzumbama
(haibaneitha).

Kha ri ṱwale

Zwipuka zwi ita mini vhuria? _____

Zwipuka zwi ḡitsireledza hani kha phepho? _____

Ndi lini hune zwiṅoni zwa humela mashangoni a no dudela zwa thoma u fhaṱa
zwiṱaha? _____

U t̃avha ñawa

Kha ri ite nyito

Ni tea u vha na

- ñawa t̃hanu
- sosara
- madzudzu
- maḡi

Zwine na tea u ita

Vheani ñawa kha dzudzu li re kha sosara.

Kha li dzule lo ñukala. Vheani sosara kha guvha la fasiṭere tshedzani.

Ni lindele no tielela ñawa yaṅu vhegeni mbili dzi no tevhela.

Lavhelesani ni vhone uri ñawa i aluwa nga nḡilade.

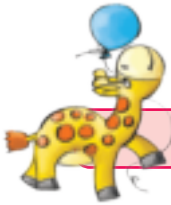
Lavhelesani tshifanyiso tsha muṅawa uyu.

Musi muṅawa waṅu u tshi vho fana na uyu, ni mbo ḡi ñwala ḡuvha.

ḡuvha	ḡuvha	ḡuvha	ḡuvha
			

ḡuvha:

Kha ri ite nyito

Itani litambwa nga tshipuka.

Ni nga sumbedza tshivhingwi kana luturwa lu zwi tshi khou
kuvhanganya zwiliwa zwa u la vhuria.

Bvelani nnga

Fhuf'hani sa t̃hambelamaḡi i
tshi ya shangoni li no dudela.

Kokovhani fhasi sa nowa i tshi
toḡa fhetu ho khudaho ha u
dzumbama hone.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

23

Themo ya 2 – Vhege ya 4 – Bammbiri la u shumela la

Zwipuka: Zwifuwo zwa bulasini

Kha ri ambe

Lavhelesani tshifanyiso ni ambe nga zwifuwo zwa bulasini zwo fhambananaho zwine na khou zwi vhona.

Ndi tshipuka tshifhio tshine na tshi funesa?

Ri wana mini kha tshinwe na tshinwe tsha zwipuka izwi?

Kha ri n'wale

Dzhenisani phindulo dzi re dzone kha thebulu idzi.
Ro dzula ro ni itela ya u thoma.

	Tshiduna	Thutha
	Tshisadzi	Tsadzi
	N'wana	Ngwana
	Muungo	Bee
	Vhukhudo	Danga

	Tshiduna	
	Tshisadzi	
	N'wana	
	Muungo	
	Vhukhudo	

	Tshiduna	
	Tshisadzi	
	N'wana	
	Muungo	
	Vhukhudo	

	Tshiduna	
	Tshisadzi	
	N'wana	
	Muungo	
	Vhukhudo	

Bulasini

Themo ya 2 – Vhege ya 4 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri imbe

Too, too, ha Vho Magoda hu na thakha
 Too, too, ndi thakha ya mini?
 Too, too, ndi danga la nombe.
 Too, too, na tshitumba tsha mbudzi.
 Too, too, dzi tshi lila dzi moo
 Too, too, dzinwe nga fhalā
 dzi mee
 Too, too.

Kha ri imbe

Isani phanga na u imba luimbo ulu. Dzhenisani madzina a zwipuka zwi tevhelaho vhuimoni ha kholomo.

		Too, too, thutha nga fhalā i bee
		Too, too, khuhu ndi vhukweekwee
		Too, too, mbudzi dzone dzi mee.

Bvelani nnda

- Dadamalani kha danda ni sa wi.
- Posani bola muyani ni i gavhe ni sa wi.
- Zwino gadani sa bere.
- Phavhamedzani sa sekwa.
- Tshimbilani sa roboto.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

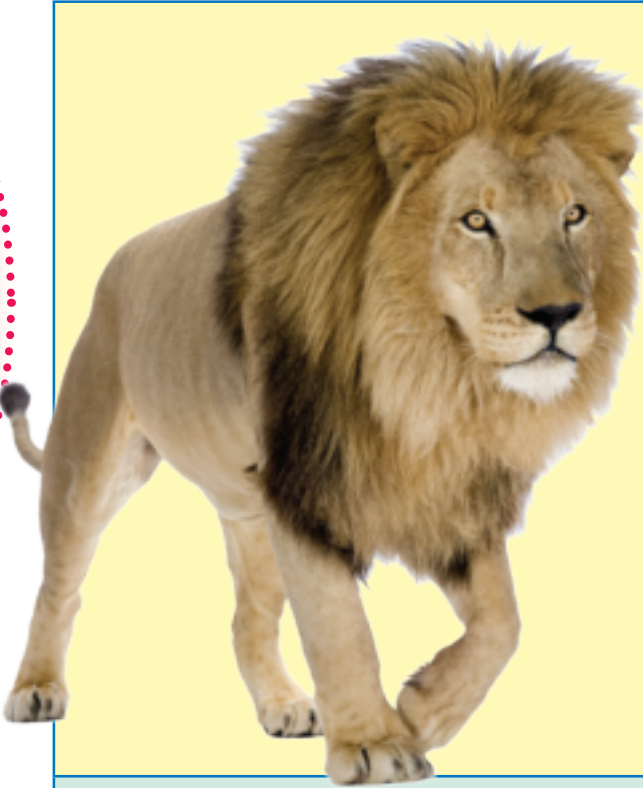

Zwipuka zwa daka

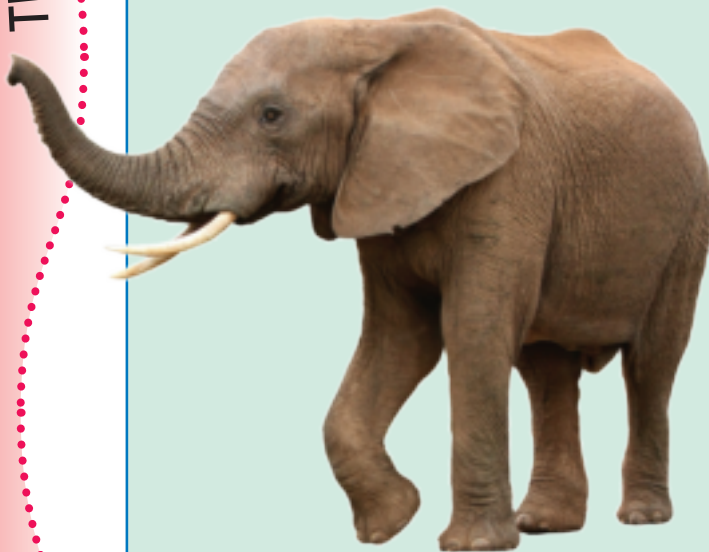
Themo ya 2 – Vhege ya 5 – Bammiri la u shumela la

Kha ri vhale

Ndau ndi nthihi na zwimange. Ndau i dzhiwa sa khosi ya phukha dzotlhe. Ndau dzi zwima na u vhulaha phukha dzi no nga ntsa na mbigi. Ndau dzi no anzela u zwima ndi dza tsadzi. Dzi zwima na vhusiku nga zwigwada. Ndau dzi pfana na u dzula fhethu hu re khagala nahone hu na hatsi.

Ndou ndi dzone phukha khulwanesa shangoni. Dzi khomboni ya u ngalangadzwa ngauri vhazwimimbava vha dzi zwimela mananga adzo. Nanga dza ndou a dzi imi u aluwa vhutshiloni hadzo hotlhe. Dzi shumisa misingo yadzo kha u fula hatsi, mitshelo khathihi na u nwa madi. Dzi a kona u la 200 kg dza zwiliwa khathihi na u nwa litha dza 190 nga duvha.

Hu na tshaka mbili dza tshugulu –
hu na tshugulu ntswu na tshena.

Tshugulu a dzi koni u vhona
zwavhudi, fhedzi dzi kona nga
maanda u nukhedza. Tshugulu
ndi khulwane vhukuma lune dza
kona na u swika kha tshileme
tsha 2 500 kg. Tshugulu dzi
dzulela u zwimiwa nga vhazwimi na
vhazwimimbava. Ri tea u tsireledza
tshugulu kha vhazwimi vhane vha
dzi zwimela mananga adzo.

Nngwe i a kona u aluwa u swika kha
2 m. Mukumba wayo u na muvhala
wa buraweni u songo dombelelaho
na mavhala matswu a no nga
zwitendeledzi. Nngwe i a kona u
gonya zwithu lune i si kondelwe nga
u zwima ntsha ha miri.

Nari dzi dzula nga mitambi.
Arali hu na khombo i no khou da,
dza tsadzi na vhana vhadzo dzi
kuvhangana vhukati ha sambi dzo
tangiwa nga dza mboho dzi tshi dzi
tsireledza. Dziñwe nari dzi a kona u
aluwa dza swika kha 1,7 m.

Kha ri vhale

Zwiñwe zwipuka zwi ditsireledza nga u shandula mivhala yazwo zwa fana na fhethu hune zwa vha hone.

Luaviavi lu a kona u shandula muvhala walwo wa fana na miri ine lwa vha khayo.

Mavhala a mbiḡi a ita uri zwi konḡe u dzi vhona dzi ḡakani.

Mikumba kana mithenga ya zwiñwe zwipuka i swika hune ya fana na fhethu hune zwa vha hone lune zwa konḡa u zwi vhona.

Ri zwi vhidza uri ndi u dzumbama.

Elekanyani nga zwiñwe zwipuka zwine zwa shumisa mudzumbamo.

Kha ri ḡiphine

Mudededzi wanu vha ḡo ni sumbedza kutambeke kwa u mona na zwidulo.

Kha ri ite nyito

Olani tshipuka tsha daka. Ni vhudze khonani yaṅu uri tshi
ḡidzumba nga ṇḡilade.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

27

Zwipuka zwa maḍini

Themo ya 2 – Vhege ya 6 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri ite nyito

Fhedzisani tshifanyiso nga u dzhenisa nyolo kana zwifanyiso zwa zwipuka zwine zwa dzula maḍini.

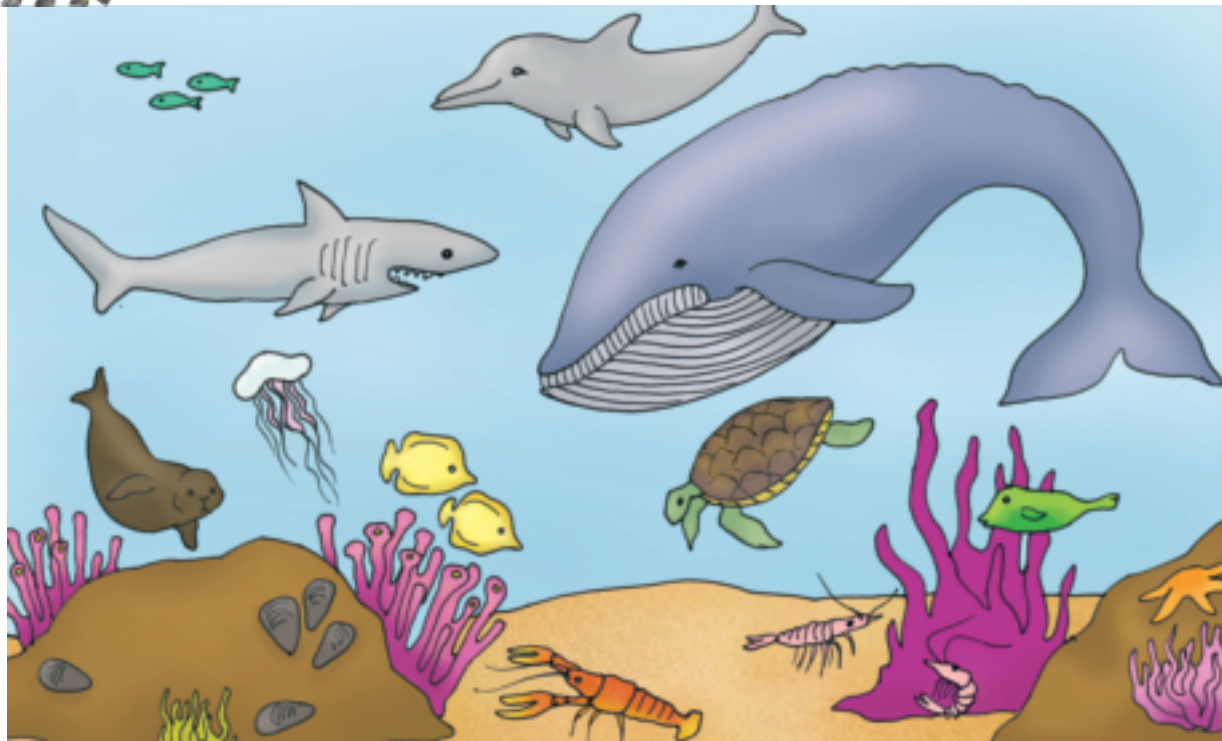
Zwivhumbwa zwa lwanzheni

28

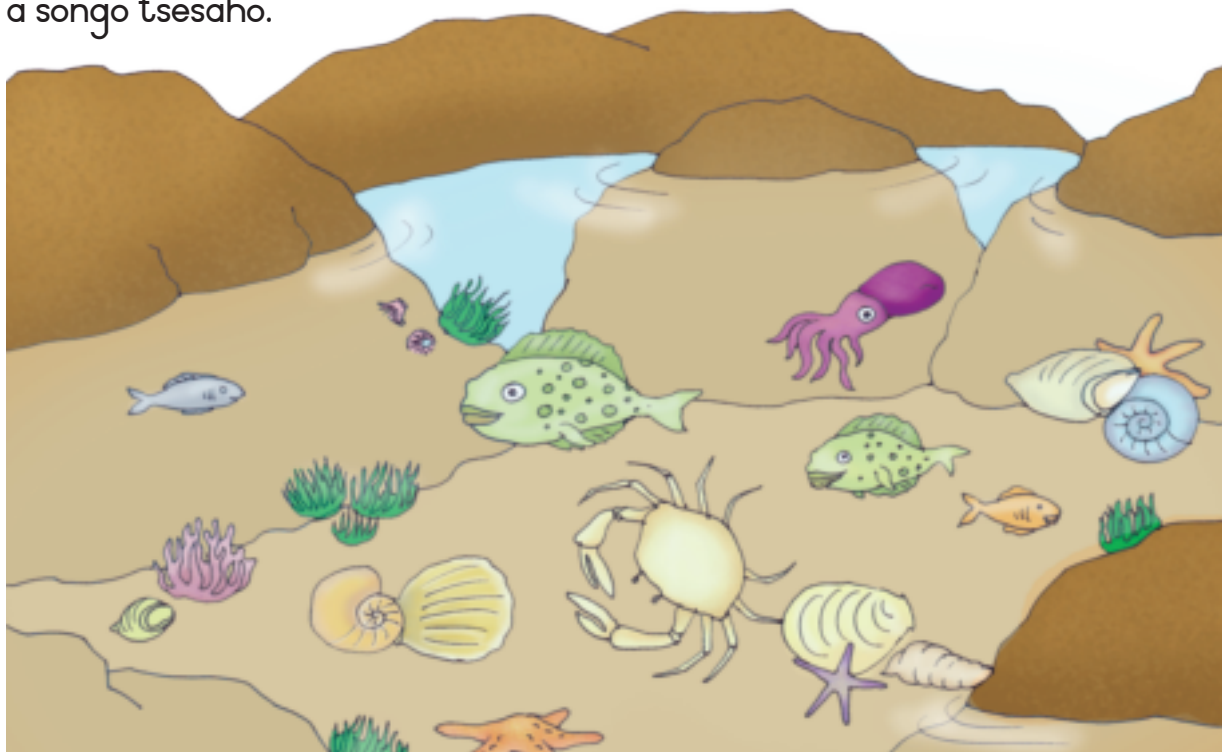

Kha ri ambe

Kha ri lavhelese zwipuka zwo f'hambananaho zwi no dzula magini a re na muño.

Hu na zwipuka zwiṭuku zwine na zwone zwa dzula matomboni a re mativhani a songo tsesaho.

Themo ya 2 – Vhege ya b – Bammbiri ja u shumela ja

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

29

Zwipuka zwa lwanzheni

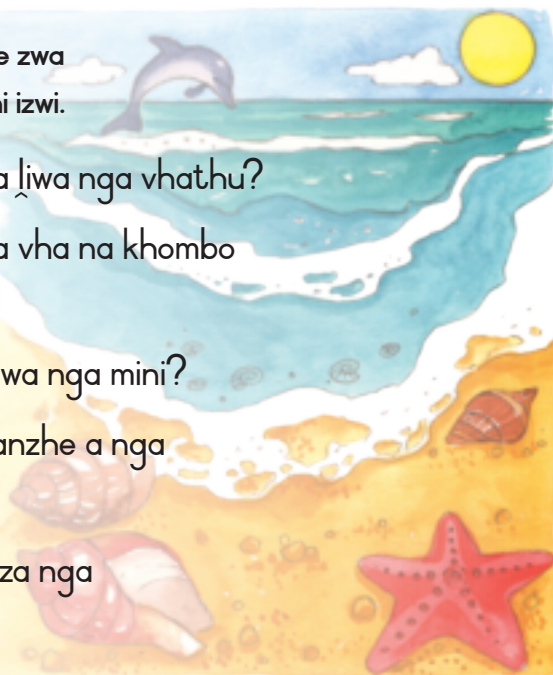
Themo ya 2 – Vhege ya 7 – Bammhiri la u shumela la

Kha ri imbe

Ambani nga zwipuka zwothe zwa lwanzheni zwi re zwifanyisoni izwi.

- Ndi zwipuka zwifhio zwa lwanzheni zwine zwa liwa nga vhatu?
- Ndi zwipuka zwifhio zwa lwanzheni zwine zwa vha na khombo kha vhatu?
- Muvhili wa khovhe wo putelwa na u tsireledzwa nga mini?
- Ni vhona u nga hu do bvelela mini arali madanzhe a nga tshikafhadzwa nga malatwa na milimo?
- Ndi ndila dzifhio dzo fhambananaho dzine dza nga tshikafhadza madanzhe?

Kha ri nwale

Nwalani madzina a zwipuka zwine na vhona u nga zwi dzula milamboni, madamuni kana lwanzheni kha kholomo tharu dzi re kha thebulu.

Mulamboni	Lwanzheni	Damuni

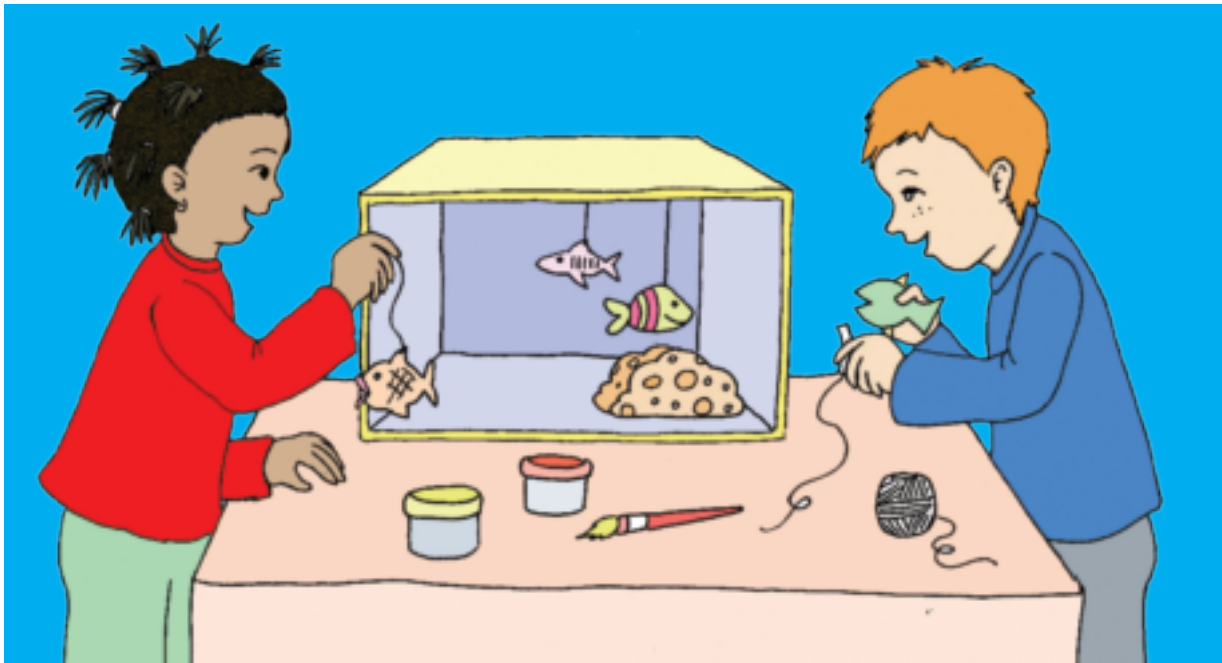

Kha ri ite nyito

Itani kudamu kwanu kwa khovhe.

- Penndani ngomu ha bogisi la zwienda nga muvhala wa lutombo u re na vhudala ni li ladze nga lurumbu.
- Gerani khovhe i re nga murahu ha bugu.
- Nambatedzani iyi khovhe kha bogisi nga theiphi na lutambo.

Bvelani nnda

- Fhuf'hani sa tshinoni nga luvhilo na nga u ongolowa.
- Phavhamedzani sa phingwini.
- Fhuf'hani sa notshi.
- Tshimbilani sa dambatshekwa.
- Bambelani sa khovhe.
- Thamuwani sa tshidula.
- Tambani mutambo wa tevhelakhwalasambi.
- Tambani mutambo wa tshimange na mbevha.

Zwipuka zwi no tshimbila na midi yazwo

Kha ri vhale

Tshibode

No vha ni tshi zwi divha? Ndi a kona u fhelela zwavhugdivhugi kha khamba yanga, nohone a i swiki hune ya si tsha nindingana.

Tshibode ndi tshikokovhi tshine tsha vha na milenzhe mina ya makwanda na mutsinga na thoho zwo onyanaho. Tshi tshimbila nga u ongolowa tsho hwala nndu yatsho ya khamba mutanani.

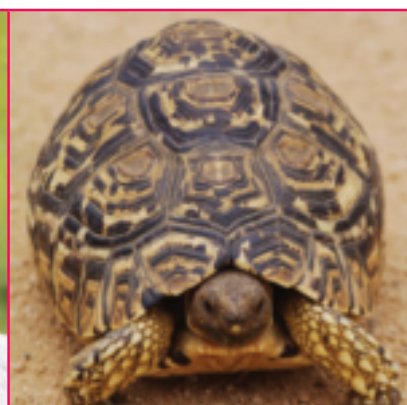
Zwi dzula ngafhi?

Tshibodelwanzhe

Tshibodemaroroma

Tshibode

Kha ri nwale

Fhindulani mbudziso dzi no kwama zwibode zwi no dzula shangoni.

Gamba la tshibode li a konḁ kana li a putḁedzea? _____

Gamba la tshibode li tshi tsireledza kha mini? _____

Tshibode tshi ita mini musi tsho tshuwa? _____

Tshibode tshi la zwiliwade? _____

Khumba

Lavhelesani khamba ya khumba.

Lito

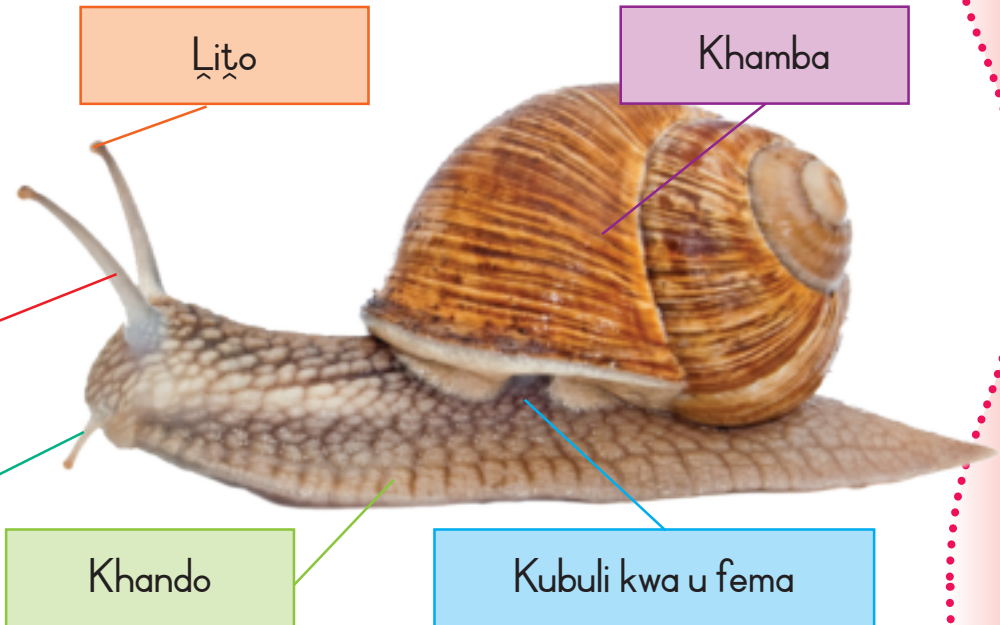
Khamba

Zwiphuphuledzi zwilapfu

Tshiphuphuledzi tshipfufhi

Khando

Kubuli kwa u fema

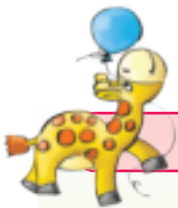

Khumba i tshimbila nga ndilade? _____

No no vhuya na doba khamba ya khumba? Ni vhona u nga ho bvelela mini kha khumba mune wayo? _____

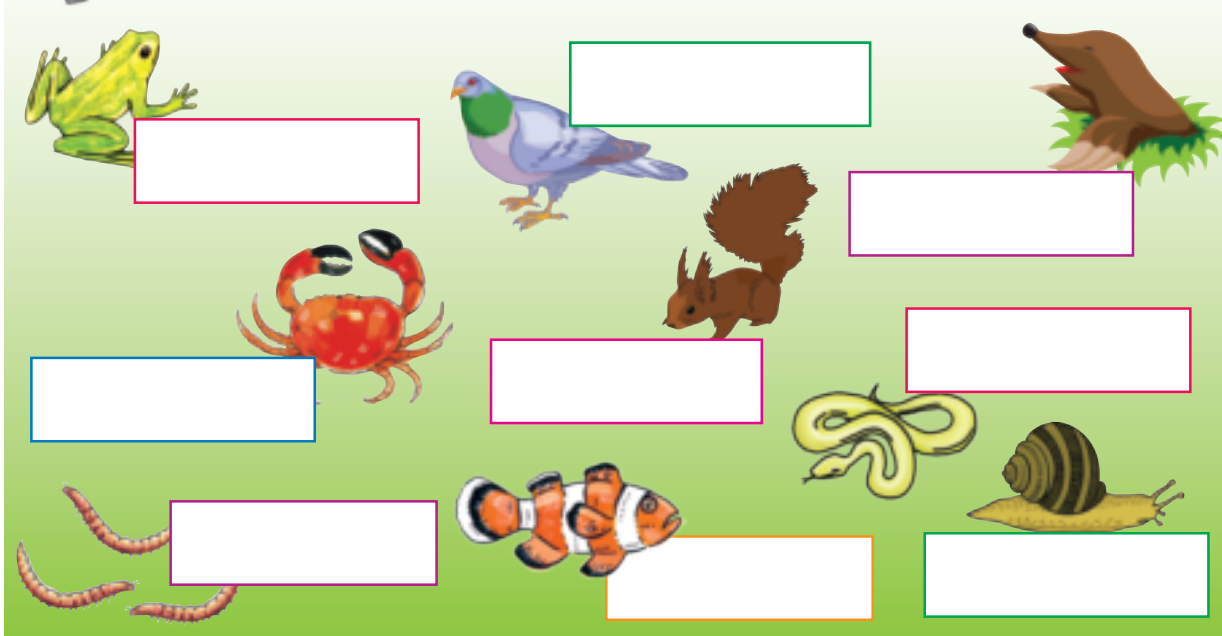
Khamba dza khumba dzi na muvhalade? _____

Ni vhona u nga ndi nga mini khumba dzi na khamba? _____

Kha ri n'wale

Ni vhona u nga ndi dzula ngafhi? Tsini na tshifanyiso, n'walani uri ndi nga fhat'a muḁi **murini**; ngomu **mavuni** kana **magini**.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

Zwipuka zwi no difhatela vhukhudo

Kha ri ite nyito

Livhanyani zwifanyiso zwa zwipuka izwi na zwifanyiso zwa mĩli yazwo.

Kha ri vhale

Notshi

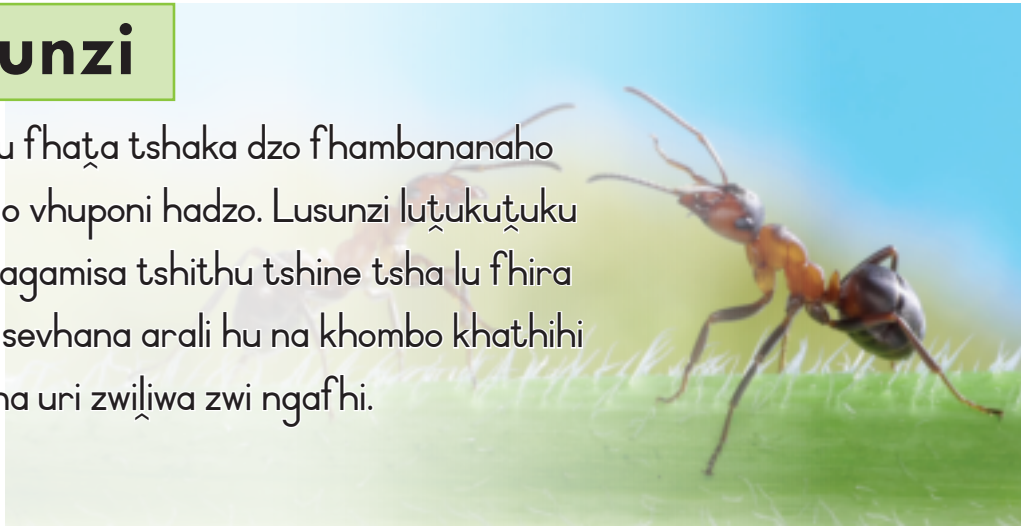
Notshi dzi dzula phakhoni.
Dzi fhatela mazhana nga phula.
Dzi vhulunga Zwiliwa mazhanani.

Vhusunzi

Vhusunzi vhu fhaṭa tshaka dzo fhambananaho dza vhukhudo vhuponi hadzo. Lusunzi luṭukutuku lu a kona u gagamisa tshithu tshine tsha lu fhira kana. Vhu a sevhana arali hu na khombo khathihi na u vhudzana uri zwiliwa zwi ngafhi.

Kha ri ṛwale

Ni vhona u nga ndi nga mini vhusunzi vhu tshi di fhaṭela vhukhudo? _____

Swina la vhusunzi ndi nnyi? _____

Vhusunzi vhu shumisa mini kha u fhaṭa vhukhudo? _____

Kha ri vhale

Zwiṇoni

Zwiṇoni zwi fhaṭa zwiṭaha sa vhukhudo khathihi na u kudzela makumba ngomu. Saizi ya tshiṭaha i langwa nga saizi ya tshiṇoni.

Zwiṇoni zwi shumisa mini kha u fhaṭa zwiṭaha? _____

Ndi zwipuka zwifhio zwine zwa vha maswina a zwiṇoni? _____

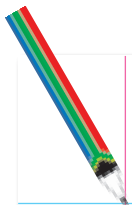

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

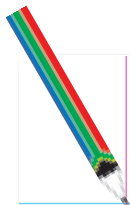
A a			M m
B b			N n
C c			O o
D d			P p
E e			Q q
F f			R r
G g			S s
H h			T t
I i			U u
J j			V v
K k			W w
L l			X-Z x-z

A large rectangular area containing horizontal blue lines for writing. A vertical pink line runs down the left side of the page, creating a margin.

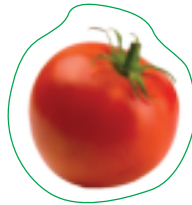
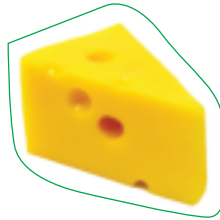
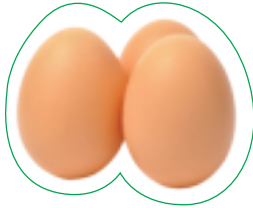
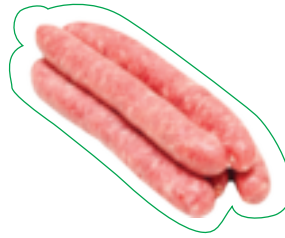
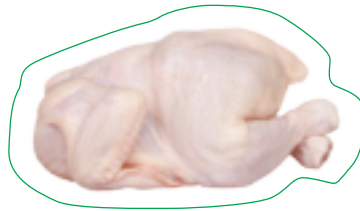

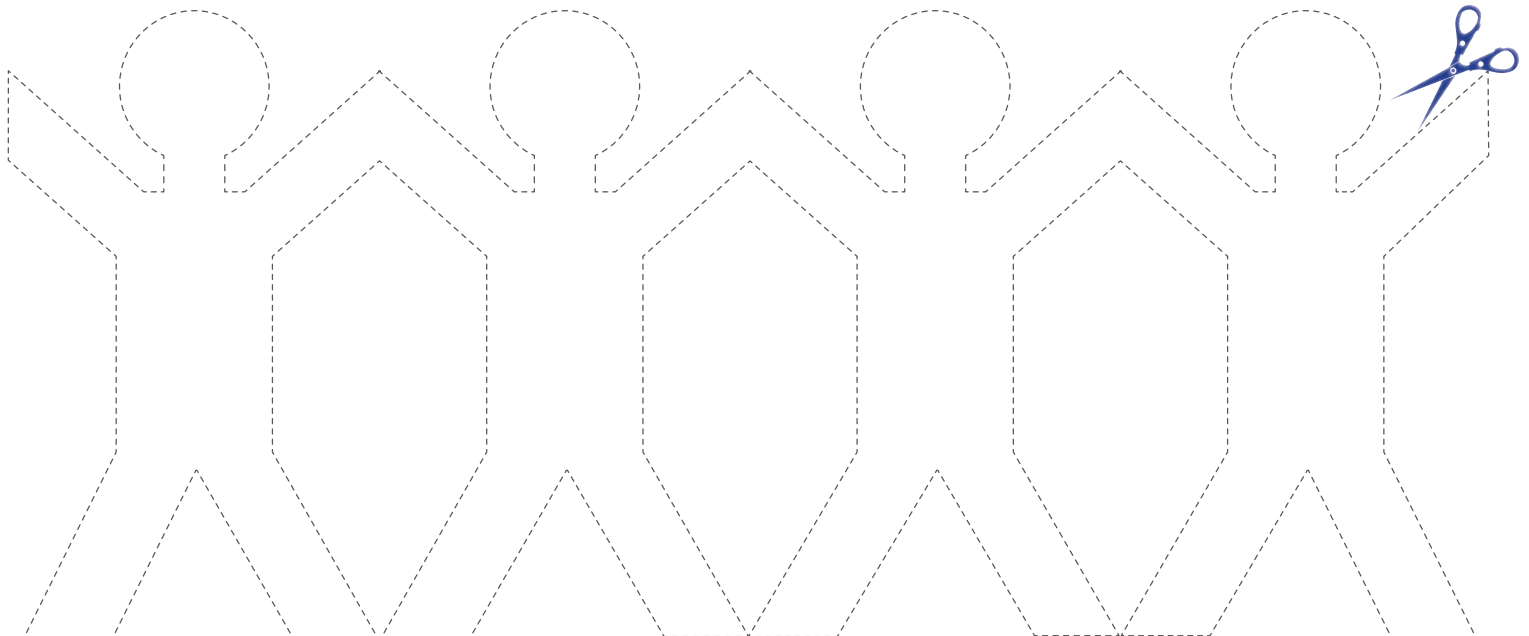
A large rectangular area containing horizontal blue lines for writing. A vertical red line is positioned on the left side, creating a margin. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page.

P.29

P.19

P.36-37

P.57

